

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Rondom de vloedlijn

Blok, V.

Citation

Blok, V. (2005, April 20). *Rondom de vloedlijn*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/2723>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/2723>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

RONDOM DE VLOEDLIJN

VINCENT BLOK

RONDON DE VLOEDLIJN

FILOSOFIE EN KUNST IN HET MACHINALE TIJDPERK

EEN CONFRONTATIE TUSSEN
HEIDEGGER EN JÜNGER

ASPEKT
2005

© 2005 Vincent Blok
info@vincentblok.nl / www.vincentblok.nl
© 2005 Uitgeverij Aspekt bv
Amersfoortsestraat 27, Soesterberg
info@uitgeverijaspekt.nl / www.uitgeverijaspekt.nl
Ontwerp omslag: Marike Stokker
Typografie: v3-Services, Baarn
ISBN 90-5911-000-0
NUR 680

Alle rechten voorbehouden. Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912^j het Besluit van 20 juni 1974, St.b. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, St.b. 471 en artikel 17 auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 882, 1180 AW Amstelveen). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

DANKWOORD

Het was een verademing, toen ik in het jaar 1993 de studie wijsbegeerte, *mijn* studie aan de Universiteit Leiden begon. Ik werd direct opgezogen door het enorme enthousiasme waarmee de wetenschappelijke staf van de faculteit ons studenten met de verschillende onderdelen van de filosofie in aanraking bracht. Of het nu colleges Middeleeuwse wijsbegeerte betrof of over de *Tractatus* van Wittgenstein ging, ik haalde mijn hart ermee op en werd geïnspireerd en uitgedaagd mijn kennis verder te verdiepen. Het zijn die eerste jaren van mijn studie geweest waarin aandacht werd besteed aan de ‘groten’ van de filosofie, die de basis hebben gelegd voor mijn filosofisch nadenken en waar ik nog dagelijks uit put. In de naam van prof. dr. H. Philipse, prof. dr. D.Th. Runia en prof. dr. B.G. Sundholm dank ik het wetenschappelijk personeel van de faculteit wijsbegeerte voor de aandacht en zorg voor mijn gedegen opleiding.

Al vroeg merkte ik vooral gegrepen te zijn door de continentale wijsbegeerte. Ik herinner mij de eerste colleges van Gerard Visser nog goed, die de drieslag van *verlichting, vervreemding en nihilisme* ter sprake brachten. Hierdoor verdiepte de vraagstelling die mij naar de filosofie had gedreven – de vraag naar het wezen van het imperialisme – zich op ongehoorde wijze voor mij. Naast de confrontatie met denkers als Dilthey, Nietzsche en Benjamin heb ik vooral van hem geleerd dat filosofie een ernstige, om niet te zeggen *lijfelijke* aangelegenheid is. Ik dank ook Ad Verbrugge voor zijn inspirerende colleges en begeleiding tijdens mijn studie. De intensiteit van zijn colleges, waarbij studenten thuis urenlang teksten van Aristoteles en Heidegger bestudeerden en na het college in de kroeg samen met hem verder discussieerden, hebben mij veel gebracht en had ik in geen geval willen missen. Hoezeer ook onze filosofische wegen gescheiden zijn, ik waardeer het zeer dat hij altijd heeft opengestaan voor discussie.

Ten aanzien van mijn promotor en leermeester Wouter Oudemans schiet elk dankwoord te kort. Daarvoor ben ik hem enerzijds teveel dank verschuldigd. Anderzijds zou hij mijn dank direct afwijzen, omdat ik zijn denken dan bij voorbaat verdisconteer in de economie van schuld en dank,

kosten en baten. Die momenten, waarop je niet weet hoe je het zeggen moet, waarop een ogenblik iets ervaarbaar wordt om direct weer te verdwijnen, zijn tekenend voor zijn colleges en begeleiding. Zonder zijn bezielende begeleiding en straffe hand had deze dissertatie nooit geschreven kunnen worden.

Toen ik aan mijn dissertatie begon, vormde ik een onderzoeksgroep met mijn collega's Haedewych van Kampen en Ernest Suijver. Tijdens onze gesprekken heb ik veel van hen geleerd en konden we voorkomen dat het isolement toesloeg. Daarbij zijn ook mijn vrienden David Gosker, Gerry Mehrrens en Martijn Pieterse te noemen. Zij hebben de ontwikkeling van dit proefschrift niet alleen vanaf het prilleste begin gevolgd en ondersteund, maar door hun *eigen* vraagstelling ook de mogelijkheid van een kritisch over en weer gegeven. De gesprekken op het grensvlak van kunst en filosofie, die ik sinds jaar en dag met Martijn voer, hebben mij de ogen voor de filosofische relevantie van de kunst vooreerst geopend. In Gerry vind ik niet alleen mijn trouwste lezer, maar zijn loyaliteit aan een anarchische bestaanswijze is voorbeeldig geweest voor mij. Onze gesprekken in de Posthoorn ademen een ongekennde ruimte van spreken, die door zijn hartstocht wordt aangewakkerd en tot een diepgevoelde vriendschap is uitgegroeid. De gesprekken en performances met mijn lieve vriend David stelden mij in staat daadwerkelijk iets te ervaren van het over en weer tussen kunst en filosofie. Zijn werk is de afgelopen jaren een steun voor mij geweest.

Ik dank mijn vrienden Menno van Calcar en Martijn Pieterse voor hun redactiewerk, die de tekst niet alleen hebben gecorrigeerd maar ook van menige verbetering hebben voorzien. Verder dank ik mijn oude vriendin Cathelijne Dommerholt. Zij heeft mij niet alleen ooit gestimuleerd filosofie te gaan studeren, maar is net als Christian Nockemann behulpzaam geweest bij de vertaling van citaten en de samenvatting van het proefschrift. Ook ben ik mijn werkgever Tilly Feenstra dank verschuldigd. Zij heeft mij de afgelopen jaren de ruimte gegeven om mijn werkzaamheden voor Centrum Autisme te combineren met het schrijven van dit proefschrift. Perry Pierik en Martin Ros van uitgeverij Aspekt dank ik hartelijk voor het vertrouwen dat zij in mij en mijn werk hebben gesteld met de uitgave van dit boek. Ten slotte dank ik mijn lieve *donna perpetua* Petra, in wie ik een zielsverwant gevonden heb en die mij de ruimte geeft om als een vlieg rond een gloeilamp om haar heen te blijven cirkelen. Ik verheug mij in het licht van haar stemgeluid.

Voorburg 23 januari 2005

INHOUD

Dankwoord	5
Voorwoord	11
EERSTE DEEL	
DE ONMOGELIJKHEID VAN DE FILOSOFISCHE <i>PROPOSITIE</i> IN HET MACHINALE TIJDPERK	
I <i>Wetenschappelijke confrontaties</i>	21
Inleiding	21
§1 Wetenschappelijke toetsbaarheid volgens Popper	23
α <i>Het logisch inductieprobleem en de theoriegeladenheid van de waarneming als herkomst van het falsificationisme</i>	23
β <i>Het pragmatisch-Darwinistisch karakter van het falsificationisme</i>	27
γ <i>De ijdelheid van de hoop op een rationeel in plaats van pragmatisch karakter van het falsificationisme</i>	30
§2 De wijze van spreken van Popper	33
α <i>De universaliteit van de wetenschappelijke methode – de quaestio facti van de wetenschap en de quaestio juris van de filosofie</i>	34
β <i>De niet-falsifieerbaarheid maar rationele toetsbaarheid van de quaestio juris</i>	36
γ <i>De ijdelheid van de hoop op een filosofische bijdrage aan het probleem van de kosmologie</i>	38
§3 Het arbeidskarakter van de synthetisch a priori uitspraak	42
α <i>De zin van de synthetisch a priori kennis van de wetenschap en de metafysica...</i>	43
β <i>Intermezzo: het traditionele onderscheid tussen het ontisch en ontologisch onderzoek</i>	45
γ <i>De ontoetsbaarheid van de filosofische hypothese in de Kritik der reinen Vernunft en de keuze voor de filosofie</i>	47

2	<i>Filosofische confrontaties</i>	53
	Inleiding	53
§4	De <i>aporie</i> van de metafysica en de 'toegangsproblematiek' van de filosofie	55
	α <i>De filosofische fundering van de wetenschappen in Sein und Zeit</i>	56
	β <i>De aporie als oorsprong van het filosofisch nadenken</i>	58
	γ <i>De toegangsproblematiek van de vraag naar de 'Sinn von Sein'</i>	62
§5	De theoretische instelling van de wetenschap en de metafysica	64
	α <i>De theoretische instelling volgens de vroege Freiburgse colleges</i>	65
	β <i>De theoretische instelling van de metafysica</i>	67
	γ <i>Het technisch karakter van de theoretische instelling</i>	68
	δ <i>De wil tot presentie van de metafysica en de filosofische vraag naar de 'Sinn von Sein'</i>	70
§6	De <i>formale Anzeige</i> van de theoretische instelling	72
	α <i>De subject-objectverhouding bij Descartes</i>	73
	β <i>De formale Anzeige</i>	78
	γ <i>Het uitwerken van de vraag naar de Sinn von Sein</i>	82

TWEEDE DEEL

DE BEANTWOORDING AAN HET MACHINALE TIJDPERK DOOR HET DICTEN EN DENKEN	85
---	----

3	Het <i>dichten</i> van Jünger <i>trans lineam</i> .	
	De overwinning van het nihilisme in <i>Der Arbeiter</i>	87
	Inleiding	87
§7	De 'Erschütterung' van de wereldorde	89
	α <i>De totale mobilisering</i>	91
	β <i>De gestalte van de arbeider als het ontologisch differente</i>	93
§8	Intermezzo: De wil tot macht bij Nietzsche	99
§9	De representatie van de gestalte van de arbeider door de wil tot macht als kunst	105
	α <i>De elementaire ruimte en het nieuwe krijerslag</i>	106
	β <i>De overgankelijkheid naar het type van de arbeider</i>	111
4	Het <i>denken</i> van Heidegger <i>de linea</i> .	
	Het denkende antwoord op het dichten van Jünger	117
	Inleiding	117
§10	Heideggers confrontatie met Jünger en zijn bezinning op het wezen van het nihilisme	120

INHOUD	9
α <i>De theoretische instelling van de metafysica van Jünger</i>	120
β <i>De semantische grond van de voorstelling van Jünger: Machenschaft und Erlebnis</i>	126
γ <i>De overwinning van het nihilisme in Der Arbeiter</i>	129
§11 De confrontatie met de eerste aanvang in de Rectoraatsrede	132
α <i>De politiek-economische relevantie van de identiteitsvraag in de Rectoraatsrede</i>	132
β <i>De destructie van de 'wil tot macht' en de filosofische zin van de confrontatie met de 'Anfang'</i>	135
γ <i>De ambiguïteit van de 'wil tot macht' in de Rectoraatsrede en het empirisch gehalte van de filosofie</i>	142
§12 De 'Überwindung' van het nihilisme als 'Verwindung' van de metafysica	146
α <i>De omslag van 'Seyn' als macht naar 'Seyn' als het macht-loze</i>	146
β <i>De 'Verwindung der Metaphysik' in Zur Seinsfrage</i>	148
§ De eenzijdigheid van <i>Zur Seinsfrage</i> . Jüngers laatste woord	153
§13 Het <i>dichterlijke</i> van de gestalte	153
Nawoord	159
Noten	163
Literatuur	219
Register	233

